

הוא
שיחתי

בראשית

היא שיחתי

שיחות ומאמרי הגות על פרשות השבוע
מכבשונם של רבותינו בעלי המוסר והמחשבה
ענקי העבודה והחסידות
מתובלים בסיפורים ומעשים מעוררי השראה

דוד משה ברוורמן

מפתחות

פרשת חיי שרה

93	אלה קורות חיי
97	ניסיון ההפתעה
101	זיווג של מידות טובות
105	הבית היהודי

פרשת בראשית

1	ספר הישר
5	לכי ומעטי את עצמך
10	נצחיות השבת
16	לנצח את השטן

פרשת תולדות

110	תמריצים
116	אהבת יצחק את עשו
120	שנאת עולם לעם עולם
123	ראה ריח בני

פרשת נח

20	אחרי המבול
25	שמע קולנו
29	אתגר ימי הנעורים
32	צלם אלוקים
35	קופים כמשל

פרשת ויצא

127	כמיהה
131	האדם והסולם
135	הכרת הטוב
139	אומנות הבקשה חלק א'
142	אומנות הבקשה חלק ב'

פרשת לך לך

39	הגה צעצוע
43	בך חותמין
47	בדרכו של אברהם אבינו
51	היפרד נא מעלי
55	הסרת הלוט מפניו של לוט
58	גלות ישמעאל, הגלות האחרונה
65	בְּדִמְיֻתָּי

פרשת וישלח

145	המאבק
149	יעקב לבדו
153	מלאכים חדשים
156	לְנַצֵּחַ את הנצחנות
159	גאוה יהודית

פרשת וירא

69	במבט לאחור
74	עת לְרַחֵק מִחֶבֶק
79	אשר אהבת
83	השטן שמלפנינו ושמאחורינו
88	ניסיונות

פרשת בראשית

ספר הישר

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם
וְאֶת הָאָרֶץ [בראשית א, א]

ימים אחדים לפני חג הפסח חלה כ"ק הרבי מצאנז זי"ע בעל השפע חיים בזיהום קשה, ואושפז בבית החולים. בערב פסח בדקוהו הרופאים ואמרו לו שעליו להישאר בליל הסדר בבית החולים, ומפאת מצבו יהיה אסור לבני ביתו לשהות לצדו. למשמע הדברים פרץ הרבי בבכי סוער, אך קיבל את גזירת שמים זו באהבה.

לאחר החג כששוחרר הרבי לביתו, הגיע ללוותו שמשו ומקורבו הרה"ח רבי יוסף בנימין ויליגר ז"ל. כשנכנס הרבי לחדרו סיפר לשמשו מדוע פרץ בבכי, וכה היו דבריו, 'מאז שנולדתי, אין כמעט צרה אחת בעולם שלא עברתי! אבל מעולם לא בכיתי ולא הסתכלתי על צרותי, מפני שחששתי שמא יישמע כביכול שיש לי חלילה ולו בדל של טענה על הקב"ה!! לכן קבלתי את הכל באהבה. אך כשבשרו לי שאאלץ להישאר בבית החולים בליל הסדר, ראיתי את הצער על פניהם של רעייתי וילדי הצעירים על כך שלא נזכה לערוך יחד את ליל הסדר, והדבר כאב לי כפי שלא כאב לי דבר מעולם'.

כשסיפר רבי יוסף בנימין ויליגר ז"ל סיפור זה, הוא הוסיף ואמר 'התבוננו, הרבי עבר יתמות קשה, איבד את הוריו ואת כל משפחתו בגיל צעיר, עבר את כל מאורעות השואה הנוראים, בהם שיכל את רעייתו ואת אחד עשר ילדיו!! הי"ד. והוא מעיד על עצמו שמעולם לא בכה עליהם, כדי שלא יראה חלילה שיש לו טענות כלפי שמים. אך כשהדבר בא לידי צער הזולת, אז הרבי כן בכה! על בין אדם לחברו לא יכול הרבי להבליג! בינו נא זאת.

רש"י פותח את פרשת בראשית בשאלתו של רבי יצחק "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצווה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית?" ומיישב זאת "משום כח מעשיו הגיד לעמו...", כלומר, מפני טענת אומות העולם על בעלותם של עם ישראל על ארץ ישראל. מטעם זה מפרטת התורה את תהליך בריאת העולם והתפתחותו על ידי בורא העולם. ומכיון שהוא השליט על הכל וכל העולם נמצא בבעלותו, הוא זה אשר החליט לתת לעמו את ארץ הבחירה.

שואל בעל ה'נתיבות שלום' זי"ע (במאמר הפתיחה לספר בראשית) הרי תשובת רבי יצחק מיישבת רק את טעם הבאת הפרשה הראשונה שבתורה המתארת את סדר בריאת העולם. אולם מה בדבר שאר פרשיות ספר בראשית וספר שמות עד למצוות "החודש הזה לכם" הנמצאת בפרשת בא שבחומש שמות!?

מתרץ בעל ה'נתיבות שלום' תשובה נפלאה, עניינן של פרשיות התורה מבראשית ועד למצוות "החודש הזה לכם", היא ללמד את סוגיית 'עבודת המידות'. ספר בראשית נקרא בלשון חז"ל "ספר הישר" (ראה עבודה זרה כה, א), משום שמטרתו ליישר אורחותינו. אותם מעשי אבות המסופרים בספר בראשית, אינם סיפורי דברים בעלמא. התורה נקראת 'תורה' מלשון הוראה. כל התורה כולה, כל מילה ואות שבה, מורים לנו אורחות חיים. מאחורי כל סיפור ומעשה המפורט בתורה, מסתתר עולם שלם של מידות טובות או רעות. ומהתבוננות והעמקה במעשים אלו, ניתן ללמוד ולהפנים את מהי חובת האדם בעולמו, וכיצד היא עבודת זיכרון המידות.

ידועים דבריו המבהילים של רבי חיים ויטאל זי"ע בספרו 'שערי קדושה', על חשיבות עבודת האדם בזיכרון מידותיו הרעות, וזו לשונו (ח"א שער ב'), "לפיכך ענין המידות הרעות קשים מן העבירות עצמן מאד מאד. ונמצא כי יותר צריך ליזהר ממידות הרעות יותר מקיום המצוות עשה ולא תעשה, כי להיות בעל מידות טובות בנקל יקיים כל המצוות".

נתבונן בעומקם של הדברים, "יותר צריך ליזהר ממידות הרעות יותר מקיום המצוות עשה ולא תעשה". והדבר תמוה, אם אכן כך הוא, א"כ מדוע התורה עצמה לא מצווה בפרוטרוט בגנות המידות הרעות ובשבח המידות הטובות!?

מיישב זאת רבי חיים ויטאל עצמו בביאור עמוק, כאשר בונים בית, מתחילים בבנין היסודות, ועליהם בונים את הבניין עצמו. חוסנו וחוזקו של הבית היפה והגדול ביותר נעוץ ביסודותיו. וכשהיסודות רעועים, אזי כל הבניין בסכנה. גם אישיותו ונפשו של האדם מחולקת לשני חלקים, הנפש היסודית הנמוכה, והנפש השכלית הגבוהה. הנפש

היסודית מהווה את היסוד והתשתית לנפש השכלית. כאשר הנפש הבהמית לא עברה תהליך עידון וזיכוך, והאדם נשאר חומרי, ארצי, ויצרי, אזי לא יהיה כל קיום והשפעה חיובית בקיום התורה והמצוות. כי כשהיסוד רעוע, גם הבניין יקרוס לבסוף.

'עבודת המידות' מהווה את הכנת היסוד וכלי הקיבול להכיל את השפעת אור המצוות. ורק לאחר שהכלי קיבול צוחצח וזוקק כראוי, אז יש מקום לאור התורה והמצוות להשתרש בתוכו. וזהו מה שאמרו חז"ל (ויק"ר ט, ג) "דרך ארץ קדמה לתורה", משום שללא עבודת המידות, אין אפשרות לקניני התורה להדבק בו.

ולפיכך לא נזכרו ענייני המידות במפורש בתורה, כי התורה ניתנה ליהודי רק אחרי שעידן את אישיותו קודם לכן.

וכיצד ידע האדם לזכך את אישיותו ומידותיו ללא הדרכת התורה הקדושה? על כך כותב רבי חיים ויטאל שהדרכה זו נלמדת מהמעשים המובאים בספר בראשית. על ידי התבוננות במעשי האבות הנשגבים, התנהלותם בביתם ובתוככי משפחתם, התמודדותם עם בנים ההולכים בדרך ד' ועם אלה שסרחו, התנהלותם בארצם ובנדודיהם ברחבי העולם, אופן המשא ומתן שניהלו מול מנהיגים ראויים ושאינם ראויים. מכל אלו אנו למדים את היושר הנדרש מאתנו כדי להיות ראויים לזכות לאור התורה והמצוות.

גם מהתבוננות בהלך מעשיהם של הרשעים והחוטאים, יכולים אנו ללמוד דרך ישרה וראויה, בבחינת "סור מרע ועשה טוב" (תהילים לד, טו). אך יותר מכל אנו נדרשים להתבונן וללמוד הנהגה טובה ונכונה מתהליך בריאת העולם והאדם בידי בורא העולם על כל שלביו, לאור ביאורם של מפרשי התורה.

נתבונן נא באחת מהן. טרם יצירת האדם כתוב (בראשית א, כו) "ויאמר ה' נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", ומביא רש"י את שאלת חז"ל, הלא הראוי היה לכתוב 'אעשה אדם' בלשון יחיד, ולא 'נעשה' בלשון רבים, שהרי הקב"ה הוא לבדו ברא את האדם!?

מתרצים חז"ל, "ענוותנותו של הקדוש ברוך הוא למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהם...". ומוסיף רש"י שמסר זה הוא כה חשוב שהקב"ה כביכול לקח סיכון בכך שהתייעץ עם מלאכיו, שהרי כעת יהיה מקום לכופרים להוכיח את טענותיהם שאין הקב"ה יחיד בעולמו, בכל זאת לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך (מתייעץ) ונוטל רשות מן הקטן.

אין ספק בכך שהקב"ה אינו זקוק לסיוע כדי לברוא את האדם, ולא זקוק לחוות דעתם של המלאכים. הפנייה אל המלאכים נועדה אך ורק כדי לחדד את המסר

להתנהגות נאותה ביחסי אנוש, שהרי אפילו הקב"ה בורא כל העולמות, פנה אל המלאכים בשאלה "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו?!", עצם הפניה אליהם מכבדת ומייקרת אותם בתפקידם ובמעמדם, עד כדי כך שנראה כביכול שהם שותפים ביצירת האדם.

אנו בני האדם קרוצי חומר צריכים ללמוד מדרכי בורא העולם, וגם כאשר נקבל שליטה ומעמד בתחום כלשהו, שליטה שיש לה השפעה על הסובבים אותנו, צריכים אנו להיוועץ עם אלו הנתונים לסמכותנו ולו בשביל לכבדם ולייקר את מעמדם, ולא לפעול בשרירותיות כוחנית.

הגר"ש כהן שליט"א מביא בעניין זה את דברי בעל הלבושים בפירושו 'לבוש האורה', מהותה של התורה, להורות לחברה האנושית את הדרך אשר ילכו בה, ולכן היה צריך ללמדנו על ענוותנותו של בורא העולם כדי שנדע גם אנו להיות ענווים. אולם הקב"ה לא היה חפץ לצוות במפורש בתורתו 'היה עניו' 'היה סלחן' וכד'. משום שבדרך זו של תיאור מידותיו של הקב"ה, יש למצוה זו חיזוק יותר משהייתה מצוה בפני עצמה, שאנו רואים שהוא יתברך בעצמו עשה כן, ומי לא יעשה כמוהו יתברך.

וכן אמרו חז"ל במדרש רבה (בר"ד ח, ח) "אמר לו הקב"ה למשה, האדם שאני בורא, גדולים וקטנים אני מעמיד ממנו. שאם לא יבוא הגדול ליטול רשות מן הקטן, אמור לו למוד מבוראך, כיון שבא לבראות האדם נמלך במלאכי השרת".

בבואנו להתחיל בס"ד את ספר "בראשית", עלינו לזכור את החובה ללמוד מידי שבוע בשבוע את פרשת השבוע, אך יותר מכך, להתבונן מה פרשת השבוע מלמדת אותנו!...

לכי ומעטי את עצמך

**וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמָּאֲרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמָּאֹר הַגָּדֹל
לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֶת
הַכּוֹכָבִים** [בראשית א, טז]

בנסייעתי במוצאי שבת בעגלתו, הביט הקיסר פרנץ יוזף על קבוצת יהודים המברכים את ברכת "קידוש לבנה". הוא ביקש להבין פשרה של תפילה זו הנאמרת ברוב עם ברחובה של עיר. הוסבר לו שזו תפילת הודיה ובקשה, הודיה לבורא עולם על שתלה ברקיע את מאורות השמים הממלאים את תפקידם בנאמנות, ובקשה מה' שימלא את פגימת הלבנה ויחזירה למצב שהייתה בו בששת ימי בראשית, קודם מיעוטה.

למשמע הסבר זה הביט הקיסר על יהודים אלו כעל מי שנפלו מן הירח ואמר, "כנראה היהודים מרגישים טוב מדי, אני איני מוטרד מכך שהלבנה אינה מושלמת. אם זה העניין שמדאיג אותם, ואם אלו הן בעיותיהם, כנראה הם נהנים בחייהם מעודף שפע, ועליי להכביד עליהם את עול המיסים".

לגוי מגושם כזה קשה להסביר את בקשותיהם של היהודים, אך לנו דרושה ההבנה, מהו תוכן הבקשה על מילוי פגימת הלבנה? מה מפריע לנו בכך שהלבנה תישאר כמו שהיא?

ידועים לכל דברי הגמרא בחולין (ס, ב) "אמרה ירח לפני הקדוש ברוך הוא, ריבונו של עולם, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. אמר לה לכי ומעטי את עצמך. אמרה לפני ריבונו של עולם, הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון, אמעית את עצמי". כלומר, הלבנה לא הבינה מדוע נענשת היא על שאלה הגיונית.

הגמרא שוטחת לפנינו את המשא ומתן שהתנהל בין הקדוש ברוך הוא ללבנה. "אמר לה, לכי ומשול ביום ובלילה". ומפרש רש"י שהקב"ה ניחם אותה בכך שבגיוגוד לשמש היא תזרח גם ביום.

אמרה ליה "מאי רבותיה, דשרגא בטיהרא מאי אהני?". ומפרש רש"י, הרי נר בצהריים אינו מאיר. כלומר, אין זה פיצוי שאזרח ביום, כשהשמש כבר מאירה.